

Ffurflen Ymateb i'r Ymgynghoriad: WG47012

Eich enw: Iwan Evans

Sefydliad (os yw'n berthnasol): Cyngor Gwynedd

Cyfeiriad e-bost/rhif ffôn: iwangdevans@gwynedd.llyw.cymru

Eich cyfeiriad: Swyddfeydd y Cyngor , Stryd y Jêl, Caernarfon, Gwynedd

Cwestiynau'r Ymgynghoriad

Nid ydym yn gofyn am ymatebion penodol ar yr holl argymhellion. O ystyried y trafodaethau a gynhaliwyd gyda rhanddeiliaid a phartneriaid allweddol, mae ymatebion Gweinidogion Cymru i'r argymhellion yn cynnwys nifer o awgrymiadau ar gyfer newid deddfwriaethol; yn tynnu sylw at rai camau yr aethpwyd i'r afael â hwy ers cyhoeddi'r Adroddiad heb fod angen deddfwriaeth; rhai awgrymiadau ynghylch camau gweithredu heb fod angen deddfwriaeth, ac awgrymiadau pellach ar gyfer gwelliannau, sydd wedi'u nodi mewn trafodaethau â rhanddeiliaid ers cyhoeddi'r Adroddiad.

Fodd bynnag, mae cwestiwn cyffredinol ar ddiwedd y cwestiynau ymgynghori lle gallwch ychwanegu eich sylwadau ar yr argymhellion nad oes cwestiwn penodol ar eu cyfer isod, neu os ydych am wneud unrhyw sylwadau eraill ar y ddogfen ymgynghori.

Argymhelliad 4

C1. Ydych chi'n cytuno y dylid diwygio'r rheoliadau perthnasol sy'n ymwneud â'r Fframwaith Safonau Moesegol i gyd-fynd â'r diffiniadau sy'n ymwneud â nodweddion gwarchoddedig Deddf Cydraddoldeb 2010 ac y dylem ddiwygio'r diffiniad o gydraddoldeb a pharch yn adran 7 Gorchymyn Ymddygiad Aelodau (Egwyddorion) (Cymru) 2001 (legislation.gov.uk)?

Ydym

Sylwadau: Hanfodol fod y Fframwaith y Gyfredol

Argymhelliad 10

C2. A ddylai Panel Dyfarnu Cymru (y Panel) allu rhoi Gorchmynion Adrodd Cyfyngedig?

Dylai

Sylwadau: Mae unrhyw gamau a weithredir a all arwain at ddiarddel cynghorydd etholedig o bwysigrwydd sylfaenol i'r etholaeth a dylid sicrhau tryloywder yn y fath achosion. Gall honiadau o dorri'r cod godi o amrediad eang o sefyllfaoedd ffeithiol ac mae'n bur bosib y gall rhai o'r rhain fod yn amgylchiadau lle byddai adrodd cyfyngedig yn ddymunol e.e. pan fo gwrandawriad yn cynnwys plant dan oed. Mae corff digonol o gyfreitheg wedi'i sefydlu i ddangos pwysigrwydd adrodd yn agored a phryd y mae cyfyngu ar adrodd yn briodol ar gyfer defnyddio grym o'r fath yn bwyllog.

C3. A ddylid cael darpariaeth gyfreithiol benodol i alluogi'r Panel i sicrhau bod tystion yn aros yn ddiennw?

Dylid

Sylwadau: Gall honiadau o dorri'r cod godi o amrediad eang o sefyllfaoedd ffeithiol. Mae'r achos yn bennaf ynglŷn a'r aelod etholedig a'i hymddygiad yn hytrach nac ymdrin a hawliau neu hawliadau eraill. Mae'n bur bosib felly y gall rhai o'r amgylchiadau lle byddai tystion yn teimlo nad ydynt yn fodlon rhoi tystiolaeth yn gyhoeddus oherwydd effaith e.e. ar eu bywyd personol. Byddai caniatáu tystion i aros yn ddiennw lle'n briodol yn lleihau'r risg yma ac felly'n cynyddu'r tebygolrwydd y byddent yn cymryd rhan. Mewn ffordd, gallai niweidio gweinyddu cyfiawnder os yw tystion yn gwrthod rhoi tystiolaeth oherwydd diffyg grym i sicrhau eu bod yn aros yn ddiennw. Fodd bynnag, mae hi'r un mor bwysig i sicrhau y cedwir at gyfiawnder naturiol ac i sicrhau bod yr aelod cyhuddedig yn medru amddiffyn yr achos a ddwynir yn ei erbyn yn llawn, a byddai hyn yn cynnwys gwybod pwy sydd wedi ei gyhuddo.

C4. Ydych chi'n cefnogi'r newidiadau arfaethedig i'r weithdrefn caniatâd i apelio a amlinellir yn yr argymhelliad hwn? Os nad ydych, pa opsiynau eraill fydddech chi'n eu hawgrymu?

Ydym

Sylwadau: Mae'n ymddangos yn briodol y dylai'r Ombwdsman allu gwneud sylwadau ar geisiadau am ganiatâd i apelio ac y dylai'r broses ganiatáu amser i wneud sylwadau.

Dylid fod gofyn penodol hefyd i hysbysu Swyddog Monitro perthnasol yn syth hefyd fod apêl wedi ei derbyn gan fod bodolaeth apêl yn ganolog i gychwyn cyfnod atal neu beidio.

C5 A ddylid cael pŵer penodol i'r Panel I alw tystion i driwlynlysoedd apêl?

Dylid

Sylwadau: Byddai'n amlwg yn groes i fudd cyfiawnder pe na fyddai tyst yn medru mynychu gwrandawriad.

C6. A ddylid gwneud unrhyw newidiadau i'r drefn ar gyfer cyfeirio penderfyniadau apeliadau yn ôl i bwyllgorau safonau?

Na ddylid

Sylwadau: mae'r arfer wedi'i hen sefydlu y dylai triwlynlysoedd apêl gyfeirio achosion yn ôl i'r prif benderfynydd i gael eu hailystyried. Er mai 'dewr' fyddai Pwyllgor Safonau a feiddia anghytuno â'r Panel byddai'r newid arfaethedig yn gwneud i ffwrdd â'r hawl iddynt gael dewis gwneud hynny a byddai hyn yn lleihau eu rhyddid i weithredu.

C7. Ydych chi'n cytuno y dylid cael darpariaeth benodol i alluogi cynnal rhan neu'r cyfan o wrandawriadau triwlynlys yn breifat?

Ydym

Sylwadau: Gweler y sylwadau uchod mewn ymateb i Gwestiwn 3

C8 Ydych chi'n cytuno y dylid cadw'r gofyn i roi dim llai na saith niwrnod o rybudd o ohirio gwrandawriad?

Ydym/Nac ydym: (dileer fel y bo'n briodol)

Sylwadau: (Dewisol)

C9. A ddylai ystod ehangach o sancsiynau fod ar gael i'r Panel, ac os felly, beth ddylai'r sancsiynau fod?

Dylai

Sylwadau: Mae lle i ddadlau'n dros gael amrediad ehangach a mwy hyblyg o rymoedd sancsiynau yn unol â'r rhai oedd ar gael yn Lloegr. Dylid cael y grym i orchymyn mynychu hyfforddiant neu i ymddiheuro yn ychwanegol i'r grymoedd sy'n bodoli eisoes. Dylai'r rhain hefyd fedru cael eu hatal ar amod er enghraifft,

fel bod cynghorydd yn cael ei atal oni bai ei fod ef/bod hi yn ymddiheuro'n briodol o fewn 30 diwrnod. Mynegwyd y farn y gall ymddiheuriad gorfodol, a all fod yn wenieithus, dynnu sylw oddi ar y cerydd cryf a chlir a gyflwynir gan y Tribiwnlys Achos ei hun.

C10 Ydych chi o blaid y diwygiadau arfaethedig i'r broses ar gyfer tribiwnlysoedd achos interim a amlinellir yn yr argymhelliad hwn? Os nad ydych, esboniwch pam.

Ydym

Sylwadau: Ar hyn o bryd, mae gwneud cais am orchymyn atal interim yn rhy anodd ac mae hynny'n peri risg sylweddol mewn nifer fechan o achosion. Er enghraifft, pan fo digon o bryder diogelu am weithiwr proffesiynol, dan Ran 5 Gweithdrefnau Diogelu Cymru mae modd ei atal yn rhannol yn amodol ar ymchwiliad er mwyn amddiffyn unigolion bregus a'r cyflogwr. Nid oes darpariaeth o'r fath yn bodoli o ran cynghorwyr/aelodau. Yn yr un modd mae'n bosib fod yna enghreifftiau o gamymddwyn difrifol arall megis bwlio eithafol neu lygredigaeth lle y byddai atal am gyfnod dros dro yn helpu i amddiffyn tystion a budd y cyhoedd. Y brif farn yw, er mwyn amddiffyn tystiolaeth, y *status quo* neu enw da cyngor, gall fod amgylchiadau pan fyddai atal yn y cyfamser yn briodol.

Wrth gwrs, byddai angen i'r Tribiwnlys Achos Interim fod yn ymwybodol o effaith democrataidd bosib atal aelod a all adael ward sengl heb gynrychiolaeth. Yn bwysicach fodd bynnag, gallai hefyd effeithio ar gydbwysedd gwleidyddol cyngor, a gall hynny beri ansefydlogrwydd gwleidyddol.

Dylai fod gan yr Tribiwnlys Achos Interim y grym felly i atal yn rhannol pan fyddai hynny'n ddigonol i amddiffyn y *status quo* e.e. atal cynghorydd o'r Pwyllgor Cynllunio pan mae wedi'i gyhuddo o dderbyn cil-dyrnau mewn perthynas â cheisiadau cynllunio.

Gan gymryd fod gorchmynion atal dros dro yn mynd i ymdebygu i'r broses atal rhag gweinyddu all fod yn berthnasol i weithwyr yna ni ddylai unrhyw orchymyn atal dros dro atal lwfansau'r cynghorwyr.

Noder y mynegwyd y farn hefyd, er bod cyfnod atal gweinyddol yn fater cyfrinachol i weithwyr, byddai pobl yn sylwi pe bai cynrychiolydd etholedig yn cael ei atal hyd yn oed am gyfnod dros dro. Gallai hyn gael effaith etholiadol negyddol ar gynghorydd a all fod yn ddieuog o unrhyw ddrwg-weithredu.

C10b. Os ydych chi o blaid y newidiadau i'r broses ar gyfer tribiwnlysoedd achos interim, ydych chi'n cytuno y dylid sefydlu trefniant canolradd, h.y. drwy fyrhau a symleiddio'r broses ar gyfer tribiwnlysoedd achos interim yn Rheoliadau Dyfarniadau gan Dribiwnlysoedd Achos a Thribiwnlysoedd Achos Interim (Cymru) 2001?

Os ydych chi, oes gennych chi unrhyw awgrymiadau ynghylch sut y gellid symleiddio'r broses hon o fewn y rheoliadau?

Ydym

Sylwadau: (Dewisol)

C11. Oes gennych chi unrhyw sylwadau pellach ar yr argymhellion a wnaethpwyd yng nghyswllt gweithrediad y Panel?

Nac oes

Sylwadau: (Dewisol)

Argymhelliad 12

C12. Oes gennych chi unrhyw awgrymiadau ynghylch sut y gellid bwrw ymlaen â gwaith i godi ymwybyddiaeth o'r Fframwaith Safonau Moesegol, yn enwedig ar gyfer pobl â nodweddion gwarchoddedig fel y'u disgrifir yn Neddf Cydraddoldeb 2010?

Sylwadau: Yn anecdotaid, byddai'n ymddangos fod ystod eang o bobl eisoes yn ymwybodol o'r system. Fodd bynnag, mae'n amlwg nad oes modd gwybod os oes cwyn ddilys bosib heb ei hymchwilio oherwydd diffyg ymwybyddiaeth o'r broses. Gellid cynhyrchu deunyddiau hyrwyddo a'u rhannu â chyrrff sy'n cynrychioli grwpiau o'r fath a bydd gan bob cyngor rwydwaith o sefydliadau lleol o'r fath. Mae hwn yn faes lle y byddai gweithredu'n ganolog mewn dull wedi'i gydlyn yn arbed dyblygu amser ac ymdrech. Dylid comisiynu un corff i gynhyrchu'r deunyddiau hyn ar y cyd â'r Ombwdsman, CLILC a Chyfreithwyr Llywodraeth Leol.

Materion perthnasol eraill y tu hwnt i'r Adroddiad Adolygu

C13. Hysbysebu am aelodau annibynnol o'r pwyllgorau safonau: Ydych chi'n cytuno y dylid dileu'r gofyn i hysbysebu swyddi gwag ar gyfer aelodau annibynnol ar bwyllgorau safonau mewn papurau newydd?

Ydym

Sylwadau: Mae costau hysbysebion o'r fath yn uchel a dengys profiad anecdotaid fod y rhan fwyaf o ymgeiswyr yn dod trwy sianeli eraill megis gwefannau neu rwydweithiau presennol Aelodau Unigol. Mae'n bwysicach sicrhau bod ymgeiswyr cymwys o amrediad eang o gefndiroedd yn cael eu denu i'r rôl ac felly dylai LIC gyflwyno canllawiau ar recriwtio cynhwysol.

C14a. Cyn-weithwyr cyngor yn eistedd fel aelodau annibynnol o bwyllgorau safonau: Ydych chi'n cytuno y dylid dileu'r gwaharddiad gydol oes ar gyn-

weithwyr cyngor rhag bod yn aelodau annibynnol o bwylgor safonau eu cyflogwr blaenorol?

Nac ydym. Cryfder y Pwyllgor Safonau ar hyn o bryd yw bod yn rhaid iddynt gynnwys mwyafrif o Aelodau Annibynnol y gellid dweud heb amheuaeth eu bod yn wirioneddol annibynnol ac yn anhleidiol.

C14b. Os ydych chi, beth, yn eich barn chi, fyddai'n gyfnod gras addas rhwng cyflogaeth a phenodi i bwylgor safonau, ac a ddylai hyn fod yr un fath ar gyfer holl weithwyr cyngorau, neu'n hirach ar gyfer y rheini a oedd gynt mewn swyddi â chyfyngiadau statudol neu wleidyddol?

Ni ddylai swyddogion sydd wedi'u cyfyngu'n wleidyddol fedru gwasanaethu fel Aelodau Annibynnol. O ran swyddogion eraill, mae'r safbwynt hwnnw'n fwy cynnil ond awgrymir nad ddylid caniatáu hyn. Os, er gwaethaf y farn hon, yw LIC yn dymuno caniatáu iddynt fod yn gymwys yna mae angen i'r cyfnod gras ar gyfer cyn-weithwyr fod yn hir i leihau'r canfyddiad fod y cyn-weithiwr dal yn cael ei effeithio oherwydd ei gysylltiad blaenorol â'r cyngor. Dylid gosod y cyfnod gras yn gyfnod penodol o megis 5 mlynedd neu gellid bod yn hyblyg ar sail hyd eu gwasanaeth (lluosog) gyda neu heb leiafswm.

C15. Cyn-gynghorwyr yn eistedd fel aelodau annibynnol o bwylgorau Safonau:

Ydych chi'n cytuno y dylid dileu'r gwaharddiad gydol oes ar wasanaethu fel aelod annibynnol ar bwylgor safonau'r cyngor y cafodd cynghorydd ei ethol iddo? Os ydych chi, beth fyddai'n gyfnod gras addas yn eich barn chi?

Nac ydym

Sylwadau (Dewisol): Mae rôl cynghorydd, hyd yn oed y rhai nad ydynt mewn pleidiau gwleidyddol cenedlaethol, wastad yn rôl wleidyddol. Mae cyfansoddiad pwyllgorau a strwythur aelodaeth ar hyn o bryd yn sicrhau bod Aelodau Annibynnol yn cael eu gweld yn gwbl annibynnol o wleidyddiaeth leol. Byddai gwneud i ffwrdd â hyn yn gwano'r amddiffyniad hwnnw.

C16. Pwyllgorau safonau – galw tystion a sancsiynau: A ddylai pwyllgorau safonau gael y pŵer i alw tystion?

Dylai

Sylwadau: Mae'r un ystyriaethau a gyflwynwyd yn yr ymateb i Gwestiwn 5 yn berthnasol fan hyn. Heb ei bwerau i ymdrin â dirmyg, byddai angen modd o orfodaeth ar y mecanwaith i gyflwyno gwŷs, megis efallai'r pŵer i geisio am warant gan Lys yr Ynadon.

C17. Ydych chi'n cytuno y dylid newid neu ychwanegu at y sancsiynau y gall pwyllgor safonau eu gosod?

Ydym

Os felly, pa sancsiynau fydddech chi'n eu hawgrymu? Gweler yr ymateb i Gwestiwn 9. Dylai'r un pŵer i gyflwyno sancsiynau amodol fod yn berthnasol i'r Pwyllgor Safonau felly hefyd y pwerau i fynnu ymddiheuriad a/neu hyfforddiant.

Y Gymraeg

Hoffem wybod eich barn ar yr effeithiau y byddai'r newidiadau uchod i'r Fframwaith a'r Cod Ymddygiad Enghreifftiol yn eu cael ar y Gymraeg; yn benodol ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg, a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

C18. Pa effeithiau y byddai'n eu cael yn eich barn chi?

Dim, boed hynny'n negyddol neu'n gadarnhaol. Ymddengys y byddai'r cynigion hyn yn niwtral o ran eu heffaith

C19. Sut y gellid cynyddu'r effeithiau cadarnhaol a lliniaru'r effeithiau negyddol?

C20. Eglurwch hefyd sut rydych chi'n credu y gallai'r diwygiadau arfaethedig gael eu llunio neu eu haddasu er mwyn cael effeithiau cadarnhaol neu fwy o effeithiau cadarnhaol ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg; a pheidio â chael effeithiau andwyol ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

C21. Oes gennych chi unrhyw sylwadau eraill yr hoffech eu gwneud ar y materion a godwyd yn yr ymgynghoriad hwn, gan gynnwys ar yr argymhellion hynny yn yr Adroddiad nad oes cwestiwn penodol wedi'i gynnig ynglŷn â hwy?

Oes

Sylwadau:

Mae'r sector llywodraeth leol wedi ymateb yn gadarnhaol ar y cyfan i Adroddiad Penn. Fel mae'r ymgynghoriad yn cydnabod, rydym wedi cymryd cyfrifoldeb am ein rheoleiddio ac wedi cydweithio ers ei gyhoeddi i fabwysiadu nifer o'r argymhellion lle nad oes angen newid deddfwriaethol. Hyd yn hyn rydym wedi:

- i. cynnal cynhadledd safonau genedlaethol bellach (oedd yn syml wedi'i gohirio gan y pandemig);

- ii. sefydlu fforwm cenedlaethol i gadeiryddion Pwyllgorau Safonau i efelychu, a disodli'r fforwm a fodolodd am beth amser yng ngogledd Cymru (ac a gafodd wedyn ei ymestyn i gynnwys awdurdodau o Ganolbarth Cymru yn ogystal); a
- iii. rydym ar hyn o bryd yn gweithio i gysoni'r trothwy ar gyfer datgan rhoddion a lletygarwch ar lefel arfaethedig o £25, ac mae pob awdurdod yng Nghymru gyda gwahanol drothwy wedi ymrwymo i gyflwyno'r newid hwnnw i'w Bwyllgor Safonau. Fel rhan o dryloywder ehangach byddai'n bosib i gynghorau annog datgan pob rhodd a dderbynnir.

Mae dau argymhelliad sy'n gofyn am newid deddfwriaethol gan Lywodraeth Cymru ac ar hyn o bryd nid oes unrhyw gynigion gweithredu ar eu cyfer. Byddai y Cyngor yn dymuno gweld gweithredu deddfwriaethol i gefnogi'r argymhellion a ganlyn:

- 1) Ar hyn o bryd nid oes unrhyw gynnig i'w gwneud yn fandadol i gynghorydd adrodd am ei ymddygiad troseddol ei hun, sy'n ymddangos yn afresymegol pan fo gorfodaeth i eraill wneud hynny.
- 2) Byddai darpariaeth o fewn y cod fod hyfforddiant yn orfodol yn cryfhau unrhyw ymdrech i berswadio'r cynghorydd hwnnw i fynychu. Ymhellach, pe bai ymdrechion i argyhoeddi'r cynghorydd i fynychu yn profi i fod yn aflwyddiannus byddai darpariaeth o'r fath wedyn o leiaf yn darparu sail gadarn i ymdrin â'u cyndynrwydd.

Byddai'r Cyngor (ar farn mwyafrif) felly'n cefnogi cynnwys ymrwymo i gwblhau hyfforddiant o fewn y datganiad derbyn swydd, fyddai'n ymddangos yn fecanwaith addas. Yn yr un modd, gallai'r cod model cynnwys ymrwymiad i gwblhau hyfforddiant. Gallai hyn fod un ai i hyfforddiant ar y cod ei hun neu i gwblhau unrhyw hyfforddiant y mae'r cyngor yn ei ddiffinio fel gofynnol i alluogi mwy o ddisgresiwn lleol.

Noder y mynegwyd y farn hefyd pe bai cynghorydd yn cael ei ethol yn benodol ar blatfform na fyddai ef yn mynychu hyfforddiant yna byddai'n anghywir cyflwyno unrhyw gosb am fethu â mynychu.

Ymhellach, gwnaed sylw fod clercod yn rhan bwysig o strwythur llywodraethu cynghorau tref a chymuned. Er bod darpariaeth wedi'i gwneud sy'n disgwyl i gynghorwyr fynychu hyfforddiant, nid oes ymrwymiad tebyg o ran y clercod, ac fe ddylai fod.

- 3) Mae mater wedi codi'n ddiweddar ynghylch pwerau'r Ombwdsman i wneud cyfeiriadau pan fo cynghorydd hefyd ar awdurdod perthnasol arall (h.y. awdurdod gyda'i bwyllgor safonau ei hun). Ar hyn o bryd, nid oes pŵer

penodol i'r Ombwdsman gyfeirio achosion i fwy nag un awdurdod ar yr un amser. Efallai y bydd hyn yn angenrheidiol yn ddibynnol ar p'un a fyddai canfyddiad y pwyllgor safonau mewn prif awdurdod hefyd yn rhwymo awdurdod perthnasol megis parc neu awdurdod tân.

E.e pan fo cynghorydd yn cael ei atal gan gyngor sir am weithrediadau yn ei fywyd preifat sy'n dwyn anfri ar eu swydd. Mae'r cynghorydd hefyd ar awdurdod tân. Gall y gweithrediadau hynny hefyd ddwyn anfri ar eu swydd ar yr awdurdod tân. A yw'r cyfnod atal o'r cyngor sir hefyd yn atal y cynghorydd yn awtomatig o'r awdurdod tân neu a fyddai pwyllgor safonau'r awdurdod tân ei hun angen gwranddo ar y mater? Ymddengys mai'r olaf yw'r sefyllfa fwyaf tebygol.

Pe bai angen i'r Awdurdod Tân ac Achub gynnal ei wrandawriad ei hun, yna gall fod yn ddefnyddiol rhoi'r pŵer i OGCC wneud cyfeiriad i sawl awdurdod yr un pryd (y gellid ei ddehongli trwy ddefnyddio'r rheolau dehongli statudol fod yr unigol yn golygu'r lluosog hefyd). I'r gwrthwyneb, os tybir nad yw penderfyniad pwyllgor safonau'r prif gyngor yn effeithio ar yr awdurdod tân yna gellir diffinio hyn mewn deddfwriaeth o ran graddau'r cyfnod atal a beth mae'r term 'atal' yn ei olygu gan nad oes diffiniad technegol ohono mewn unrhyw ddarn o ddeddfwriaeth.

Mae ymatebion i ymgynghoriadau'n debygol o gael eu cyhoeddi, ar y rhyngwrwyd neu mewn adroddiad. Pe bai'n well gennych i'ch ymateb gael ei gadw'n gyfrinachol, ticiwch fan hyn:

Diolch am roi o'ch amser i ymateb i'r ymgynghoriad. Bydd crynodeb o'r ymatebion yn cael ei gyhoeddi maes o law.